

НЕКЕ НЕДОУМИЦЕ ВЕЗАНЕ ЗА НАЧЕЛА АДАПТАЦИЈЕ ФРАНЦУСКИХ ВЛАСТИТИХ ИМЕНА³ У СРПСКОМ

Адаптација француских личних имена у српском подразумева, пре свега, њихову фонетску и морфолошку адаптацију, од којих ова друга, иако веома честа, није увек и оправдана. Међутим, у једном броју случајева, морфолошка адаптација је неопходна, будући да би само фонетски адаптирано име могло довести до нејасноћа у преносу информација (нпр. француска имена *Jean – Jeanne, Paul – Paule*). Недоумице у адаптацији јављају се и код имена која се различито изговарају у различитим крајевима Француске или код имена страног порекла у француском (нпр. *Gislaine; Thorenc, Metz, Robinson, Djemba-Djemba*), као и код имена која садрже тзв. немо *e* (нпр. *Leveux*) или кратко *i* (нпр. *Amiens*). Анализа 398 француских властитих имена, показала је да су у највећем броју случајева важећа правила адаптације примењива, али да је неопходно проверити у француском речнику личних имена како се поједина имена изговарају, па их тек онда прилагодити српском фонолошком систему.

Кључне речи: ономастика, лична имена, адаптација, француски, српски.

И поред утврђених и прихваћених правила о начину преношења француских личних имена у савремени српски језик /Драшковић, 1973; Точанац, 1995; Клајн, 2000; Гудурић, 2009; Пешикан и др., 2010/, с времена на време ипак се појави понека недоумица. Највећи број њих везан је за једну од следећих ситуација:

1. опозиција између мушког и женског имена заснована је на фонолошкој опозицији страној српском фонолошком систему, или не постоји у француском;
2. истоветне графије изговарају се различито у стандардном француском језику;

¹ guduricsn@gmail.com

² Рад је настао у оквиру пројекта бр.178002 *Језици и културе у времену и простору*, који финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

³ Питања везана за недоумице на која овај рад даје одговоре поставио нам је у свом писму лектор РТС-а Ђорђе Јовановић, те му овим путем захваљујемо на томе што нам је указао на проблеме у пракси везане за адаптацију имена, као и на веома dobrим поређењима везаним за устаљену праксу у адаптацији имена из других романских језика.

3. адаптација имена пристиглих у француски из неевропских језика;
4. недоумице везане за изговор тзв. немог [ə];
5. статус кратког *и*.

1. Опозиција мушко/женско име заснована на обележјима страним српском фонолошком систему

У ову категорију спадају лична имена типа *Florian – Floriane, Jean – Jeanne, Julien – Julienne, Lucien – Lucienne, Simon – Simone*, и слична, као и имена *Paul – Paule*. У изворном језику, саговорницима је јасно да ли је реч о особи мушког или женског пола.

Према утврђеним правилима адаптације, француски назални вокали преносе се у српски језик као орални вокали праћени назалним сугласником. У том случају, горенаведена имена имала би у српском следеће облике: *Флор(и)јан – Флор(и)јан, Жан – Жан, Жил(и)јен – Жил(и)јен, Лисјен – Лисјен, Симон – Симон, Пол – Пол*.

Оваквом адаптацијом, разлика у изговору која маркира женски род у односу на мушки, у српском не постоји. Да би се она ипак задржала, прибегава се комбинованој фонолошко-морфолошкој адаптацији, односно додаје се наставак *-а* за женски род. На тај начин, добијају се парови: *Флор(и)јан – Флор(и)јана, Жан – Жана, Жил(и)јен⁴ – Жил(и)јена, Лисјен – Лисјена, Симон – Симона, Пол – Пола*, чиме се задржава разликовање родова на акустичко-аудитивном плану. У овом случају, међутим, адаптирани облици удаљују се од француског оригинала више него што то правила просте фонолошке адаптације налажу. Сматрамо да се треба држати правила адаптације, при чему ће се информација о роду дати било кроз падежну парадигму у којој ће име мушког рода бити променљиво, а женског непроменљиво (Н: Жан/Жан, Г: Жана/Жан, Д: Жану/Жан, Ак: Жана/Жан, Вок: Жане/Жан, И: Жаном/Жан, Лок: Жану/Жан), кроз пратеће облике у тексту (описни и присвојни придев, облик радног глаголског придева, релативне и показне заменице).

У француском језику постоје мушка и женска имена код којих разлике на аудитивном плану нема, али код којих се разлика јавља у графици: *Michel – Michelle, Frédéric – Frédérique*, док су имена код којих су и изговор и графика истоветни, у француском веома ретка – *Dominique*. Сва ова имена би, према правилима адаптације, требало да имају исти облик за оба рода: *Мишел, Фредерик, Доминик*. Поступак морфолошког обележавања женских имена (*Мишела, Фредерика, Доминика*), иако могућ (Клајн, 2000), није оправдан, поготово с обзиром на то да ни у изворном језику, на основу самог облика имена, није могуће одредити да ли је реч мушком или женском имену.

---

⁴ (О изговору вокала и испред *ј* биће говора нешто касније.)

2. Графички истоветни облици различито се изговарају у француском

Овакви случајеви јављају се, пре свега, код имена страног порекла, било да је реч о личним именима која су у француски ушла као наслеђе из германског, баскијског или латинског, било да су та имена ушла у француски у новије време. У ову категорију спада и један број ортографски идентичних топонима који се јављају у различитим областима, али и један број топонима идентичних по графичком облику, али не и по изговору, са појединим патронимима.

Један део старих наслеђених имена данас су једнообразна на целом француском говорном подручју: *Roland* (вар. *Rolland*) и ж. *Rolande* (вар. *Rollande*) долази од германског имена *Hrodland*, насталог од облика *hrod-* „слава“ и *-land* (земља), док *Guillaume* потиче од германског *Wilhelm*, састављеног од *will* (воља) и *helm* (шлем, кацига, заштита). Одговарајући српски облици су *Ролан* (*Роланд*, уколико је реч о историјском личности) – *Роланд* (пре него *Роланда*) и *Гијом*.

Постоје, међутим, и имена која данас представљају недоумицу и самом Французу. На првом месту, реч је о старим ретким именима са изворном графијом *Ghislain* и *Ghislaine*, која су германског порекла, настала од именице *gīsal* (талац) (савр. нем. *Geisel* (талац)) при чему је наставак *-ain* заправо наставак за акузатив (*cas régime*) /Dauzat, 1980/. Управо различити изговор условио је каснију појаву више варијанти: *Guillain*, *Guislain* et *Guylain* – *Gislaine*, *Guilaine*, *Guislaine* et *Guytaine* /Тане и Орде, 2009/. Графија *gh* је из пикарског, који је и дао данашњи изговор (норманско-пикарски) [gilɛ̃], заступљен у Белгији и у Француској северно од изоглосе Жоре⁵. Изговор [zislɛ̃], са палатализованим веларним сугласником⁶, својствен је на територији Француске јужно од Жореове изоглосе, као и у Квебеку у Канади. Изговор сугласника [s] код овог имена новијег је датума и условљен је искључиво графијом.

Приликом адаптације у српски језик, ваља водити рачуна о изворном изговору, односно да ли је особа са тим именом са севера или из централне или јужне Француске, као и да ли је реч о Белгијанцу или Квебечанину. Будући да је изговор [zislɛ̃] присутан на географски значајнијем простору, овај облик препоручујемо у случајевима када није могуће утврдити одакле особа са овим именом долази.

⁵ Изоглосу Жоре дефинисао је Шарл Жоре (Charles Joret) у својој студији *Особине и ширење норманских говора*, објављеној 1883. године. Ова изоглоса, заснована на сугласничким особеностима француских говора, раздваја нормански и пикардски говор на северу (тзв. норманско-пикарске говоре) од остатка језика типа д'ојл (d'oïl) на истоку, западу и на југу, који су послужили као основа данашњем стандардном француском.

⁶ Аафрикате су у француском изгубиле дентални елемент и свеле се на фрикативни још крајем 13. века.

Неколико топонима имају идентичну графичку слику, али различити изговор: *Thorenc* може бити [tɔRã] – *Торан*, али и [tɔRɛ̃:k] – *Торенк*, према томе да ли се налази у алпској приморској области (где га популарно називају „малом провансалском Швајцарском“), или у области Ардеш. Исто тако, и топоним *Clarens* има двоструки изговор: [klaRã] *Кларан* у Швајцарској и [klaRɛ̃:s] – *Кларенс* у Пиринејима /Варнан, 1962/.

Поједина имена различито се изговарају у зависности од тога да ли је реч о топониму или о презимену: најпознатији пример је, свакако, име *Paris* које се, ако је реч о престоници Француске, изговара [paRi] – адаптирано у српски као *Париз*, а ако је реч о лингвисти⁷, онда се његово презиме изговара [paRis] и адаптира у српски као *Парис*. Исти је случај и са именима *Chârost* [ʃaRo] – *Шаро*, област, али ако је реч о презимену оно може бити [ʃaRo, ʃaRɔst] – *Шаро* и *Шарост* и *Pons* [pɔ̃:s] – *Понс*, презиме, али: *Pons* [pɔ̃] – *Пон*, топоним; /Гудурић, 2009б/.

У ову категорију можемо сврстати и различит изговор графије *-tz* у именима два града у Француској: *Biarritz* и *Metz*. Први топоним је баскијског порекла и Французи га доследно изговарају *Бјариц*, док други потиче из латинског *Mediomatrici* (име келтског народа који је од III века п. н. е. насељавао североисток данашње Француске) и његов стандардни изговор у савременом француском је *Mes*. У Алзасу се, међутим, веома често може чути и изговор *Мец*, усклађен са немачком варијантом овог топонима. У српском језику је одомаћен облик *Мец* и не би га требало мењати јер представља својеврсно језичко културно-историјско наслеђе, иако би, према правилима адаптације, требало употребљавати облик *Mes*.

У ову категорију спадају и страна лична имена која су касније ушла у француски и која имају различит изговор у зависности од времена у којем су стигла, а што је непосредно утицало на степен њихове адаптације у француском:

- *Wilmet* [vilme] – *Вилме*, ако је реч о Французу, а не *Вилмет*;
- *Riegel* [Rizel] – *Рижел*, односно *Ригел*, ако је реч о особи са англогерманског подручја;
- *Evans* [evã] – *Еван*, односно *Еванс*, ако је реч о Енглезу [evans, evã:s];
- *Robinson (Plessis-)* [Robẽsõ] – *Робенсон* (иако је одомаћена енглеска варијанта – *Робинсон*);
- *Raymond* [Remõ] – *Ремон*, односно *Рејмонд*, ако је реч о Енглезу.

---

⁷ Гастон Парис (Gaston Paris) – француски медијевалиста и филолог романиста (1839–1903).

3. Адаптација имена пристиглих у француски из неевропских језика

Током последњих деценија XX и почетком XXI века, један број имена, пристигао у француски из различитих језика са афричког континента, доспео је на међународну сцену заједно са личностима које живе и раде у Француској или на француском говорном подручју. Таква су, на пример, имена: *Tsonga*, (*Isabelle*) *Adjani* и *Djemba-Djemba*.

Име *Жоа Вилфреде Цонге* (конгоанског порекла) адаптирано је у српски језик према одговарајућим правилима, будући да и сам тенисер, веома често присутан на аудио-визуелним медијима, јасно изговара своје име као *Жо* и презиме са иницијалном зубном безвучном африкатом. Нешто је другачија ситуација са именима која садрже графију *dj*, а која у српском језику у латиничном испису има вредност палаталног сугласника *ђ*. Француски језик у свом фонолошком систему нема сливених гласова, али они данас улазе у француски како кроз различите типове позајмљеница, тако и кроз лична имена. Француска комбинација гласова *d* и *j* даје умекшану варијанту српског *џ*, али не у толикој мери да би се она могла у српски пренети фонемом *ђ*. Дакле, једини исправан поступак адаптације био би (*Изабел Ајани* и *Џемба-Џемба* (камерунски фудбалер), иако су у нашем језику данас одомаћени облици *Ађани* (арапског порекла) и *Ђемба-Ђемба* (из Камеруна, у којем су званични језици француски и енглески).

Овде бисмо уврстили и име познатог музичара ромског⁸ порекла, у француском испису *Django (Reinhard)*, које је у српски адаптирано као *Ђанго*, иако би исправан облик заправо био *Џанго* (Ренарт).

Код ових имена би било сасвим оправдано извршити корекцију у адаптацији.

4. Недоумице везане за изговор тзв. немог [ə]

Према правилима наведеним у Правопису, немо [ə] преноси се у српски у два случаја: 1) у иницијалном слогу и 2) када је потребно избећи нагомилавање сугласника. Ова правила су пренета из француског језика и везана су за најчешће случајеве обавезног изговора овог гласа у француском.

Прва недоумица која се овде јавља везана је за имена *tina Richelieu*, *Mandelieu-la-Napoule* и *Monpelier*, која се у српски језик адаптирају као *Ришеље* (боље: *Ришелје*), *Мандеље-ла-Напул* (боље *Манделје*) и *Монпелје* (боље *Монпелје*). Иако то на први поглед не изгледа тако, сва ова три имена

⁸ Иако припадници ромске нације насељавају данас већину европских држава, њихова постојбина је, ипак, на индијском потконтиненту.

у француском подлежу истом правилу везаном за обавезан изговор немог [ə] како би се избегао судар три сугласника (тзв. „правило три сугласника“⁹). Наиме, [j] у француском има статус полувокала, што значи да је неслоготворно и да се у гласовном низу, с тачке гледишта слоготворности, понаша као сугласник: стога се и свако немог [ə] обавезно изговара када му следи група сугласник¹⁰ + j. У српском језику, неизговарање гласа [ə] код имена *Монпелје* и *Манделје* довело би до судара чак четири сугласника, што у француском није случај, будући да се у овом језику комбинација вокал + назални сугласник + сугласник изговара као назални вокал + сугласник.

Друга недоумица јавља се код имена типа *Leneveu* [lənəvø] /Варнан, 1962/, где би, у складу са правилима (датим у Точанац, 1994), ово презиме требало адаптирати у српски као *Ленве*, а не *Леневе*, што је једини исправан облик /Гудурић, 2009а: према Варнан, 1962/, будући да се у француском ово презиме тако изговара, што значи да одступа од општих правила везаних за обавезан изговор немог [ə].

Овде морамо споменути још два веома честа имена која се у француском изговарају противно тзв. правилу „три сугласника“, на пример *Villefranche* [vilfrɑ̃:ʃ] – *Вилфранш* и *Fontainebleau* [fɔ̃tɛnblo] – *Фонтенбло*. Код ових и сличних речи, изговор три сугласника је ипак олакшан, будући да је трећи у низу ликвидна.

5. Статус кратког и

Правопис српског језика наводи следећа три правила везана за изговор француског /l/: а) иза сугласника, а испред *a*, *u* *o*, као и *и*, преноси се (према српском правопису) као *ија*, *ију*, *ио*: *Кристијан*, *Моријак*, *Шатобријан*, *Бријансон*, *Дио*, *Де Вио*, *Лион*; б) као *и* (односно *иј*) испред *e*, а иза *л*, *н* (у фр. је изговор *лј*, *нј*), и иза сугласничке групе са [R] на другом месту: *Молијер*, *Лијеж*, *Жилијен*, *Шеније*, *Берлиоз* и сл.; в) у осталим случајевима *i* испред *e* преноси се као *j* /Пешикан и др., 2010: 237/.

У пракси се намеће питање: да ли би било практичније и једноставније прописати доследан изговор *ије* у свим случајевима у којима је у француском језику присутна графика *i* + самогласник (*Amiens* – *Амјен/Амијен*, *Didier* – *Дидје/Дидије*, *Cartier* – *Картије/Картије* итд.), будући да 1) у свим осталим романским и другим језицима важи правило /je/ = *ије*, упркос стварном једносложном изговору и да се 2) међу самим стручњацима срећу недоследности око овог правила (*Лорјан* – *Лоријан*, *Бјариц* – *Бијариц*, *Летисја* –

---

⁹ Иако неки граматичари оповргавају ово правило с обзиром на бројне изузетке, оно је ипак примењиво у највећем броју случајева.

¹⁰ Најчешће су у питању групе [lj], [tj] и [nj].

Летисија)? Ово тим пре што се од просечног говорника српског језика ипак не може очекивати да разликује шпанско *Сосиједад* од француског *Сосјете*, будући да се на овом примеру „саплићу“ и искусни лектори¹¹. Наравно да би најлакше било саобразити изговор из свих језика према истом обрасцу, али у том случају би се у многим случајевима тај изговор драстично разликовао од оригинала. Различити језици имају различита правила изговора и она се морају поштовати, графија је секундарни параметар у односу на говорни језик.

У Правопису српског језика (стр. 237) под исто правило подведене су речи које се у француском језику различито изговарају, с обзиром на правила дистрибуције фонема у самом француском језику. У именима *Chateaubriand*, *Berlioz*, *Brianson* испред гласа *i* налази се сугласничка група у којој је други елемент лквида и таква дистрибуција намеће обавезан изговор вокала *и* у француском, дакле, исправни облици су *Шатобријан*, *Бријансон*, *Берлиоз*. С друге стране, у именима *Christian*, *Moriac*, *De Viau* такве комбинације нема и стога нема никаквог разлога да се *и* изговара, дакле *Кристјан*, *Морјак*, *Де Вјо*. На исти начин би требало адаптирати и имена *Julien* – *Жилјен*, *Chenier* – *Шенје*, *Laetitia* – *Летисја* и *Liège* – *Лјеж* (мада и облик *Лијеж* може бити оправдан чињеницом да је он устаљен у нашем језику, као и да би српски у оваквој комбинацији јотовао *л* у *љ*, као што је то случај нпр. у *Монпеље* уместо *Монпелје*), па сходно томе, и *Amiens* – *Амјен*, *Didier* – *Дије*, *Biarritz* – *Бјариц*, *Laurian* – *Лорјан* итд. Име града Лиона (*Lyon*) у француском се изговара [liɔ̃], за разлику од именице *lion* `лав`, која се изговара [ljɔ̃]. Стога је облик *Лион* у српском исправан.

Када је реч о тзв. интернационалним именима, Правопис налаже задржавање латинских облика нпр. *Хорације*, *Дарије*, *Фабијус*. Ова три имена нису доследно адаптирана у српски језик будући да, доследно придржавање латинских облика, налаже у српском форме *Хорацијус*, *Даријус* и *Фабијус*, односно *Хорације*, *Дарије* и *Фабије*, у складу са устаљеном праксом преносења латинског наставка *-ius* у српски (упор. *Корнелије*, *Вергилије*, *Овидије*, *Луције*, *Тулије* итд.). Овакав тип адаптације (наставак *-ије*, односно *-ија* за женски род) оправдан је у случајевима када је реч о латинским именима, као и у случајевима када је адаптирано име већ постало дело културне (књижевне, лингвистичке, уметничке) традиције у српском језику (*Евгенија Гранде*, *Свети Еустахије/Евстахије* и сл.). У свим другим случајевима, адаптација имена врши се према француском оригиналу, а у складу са фонетско-фонолошким правилима која важе у српском: *Horace*¹² *Bertin*¹³

¹¹ Поређење направио и податак дао Ђ. Јовановић.

¹² Латински облик имена је *Horatius*.

¹³ Француски новинар и песник, 1842–1917.

- Орас Бертен, *Virgile Bruni*¹⁴ – *Виржил* (Брини), *Jean Eustache*¹⁵ – Жан Есташи, *Eugénie Voucharde*¹⁶ – *Ежени* Бушар, док се код имена на *-ius* задржава изговор *-ијус* како би се избегла појава троструког *и* (средње *и* прелази у *ј* између два вокала): *Jean-George Cornelius*¹⁷ – Жан-Жорж Корнелијус, *Fabius* – *Фабијус* и то су једини изузеци од општег правила.

Разумљиво је да ће се у пракси увек појавити понеки пример за који Правопис не нуди одговарајуће решење. У том случају одговор треба потражити најпре у француском речнику личних имена у којем је, за свако име чији изговор одступа од општих правила француског правописа, дат транскрибован изговор, а затим приступити фонетско-фонолошкој адаптацији у складу са правилима прописаним Правописом српског језика у делу који се односи на адаптацију личних имена из француског језика.

Литература

- Варнан, 1962: Léon Warnant, *Dictionnaire de la prononciation française*. Gembloux: Duculot.
- Гудурић, 2009: С. Гудурић, Преношење и адаптација личних имена са француског на српски језик. Нови Сад: *Зборник Матице српске за филологију и лингвистику*, LI, 217-226 .
- Гудурић, 2009а: С. Гудурић, *Основи фонетике с фонологијом француског језика*. Београд: Завод за уџбенике.
- Доза, 1980: А. Dauzat, *Noms et prénoms de France*. Paris: Larousse.
- Драшковић, 1973: В. Драшковић, *Француски изговор*. Београд: Научна књига.
- Клајн, 2000: И. Клајн, *Речник језичких недоумица*. Београд: Чигоја штампа.
- Пешикан и др., 2010: М. Пешикан, Ј. Јерковић, М. Пижурница, *Правопис српског језика*, измењено и допуњено издање. Нови Сад: Матица српска.
- Тане и Орде, 2009: Ch. Tanet et T. Hordé, *Dictionnaire des prénoms*. Paris: Larousse.
- Точанац, 1995: Д. Точанац, Изговор француских имена и њихово прилагођавање гласовном систему српског језика, у: *Научни састанак слависта у Вукове дане*, бр. 24/1, *Нормирање српског језика*. Београд: МСЦ, 225-232.
- Фуше, 1959: Р. Fouché, *Traité de la prononciation française*. Paris: Klincksieck.

---

¹⁴ Француски рагбиста, 1989 –.

¹⁵ Француски продуцент, 1938–1981.

¹⁶ Канадска тенисерка, 1994 –.

¹⁷ Француски сликар, 1880–1963.

Snezana Guduric

CERTAINS DILEMMES PORTANTS SUR L'ADAPTATION DES NOMS PROPRES FRANÇAIS EN SERBE

(Résumé)

Les règles générales d'adaptation des noms propres français en serbe, proposées par Drašković 1973, Točanac 1995, Klajn 2000 et Gudurić 2009, sont rassemblées et précisées dans l'Orthographe de la langue serbe de Pešikan et al. 2010. Pourtant, un certain nombre de dilemmes apparaît de temps en temps, particulièrement dans les situations suivantes : a) l'opposition entre les genres masculin et féminin n'existe pas en français ou elle réside dans une opposition phonologique n'existant pas en langue serbe; b) les graphies identiques ont des prononciations différentes en français standard; c) les noms venus en français des langues non-européennes; d) la prononciation du [ə] muet et e) le statut du *i* bref.

L'analyse des 398 noms propres français a montré que dans la plupart des cas l'adaptation standard est tout à fait appropriée, mais qu'un certain nombre de dilemmes persistent: il s'agit des noms déjà incorrectement adaptés et dont les formes serbes sont absolument à corriger. Avant toute adaptation il est nécessaire de vérifier la prononciation dans un des dictionnaires des noms propres français.

Mots clés: onomastique, noms propres, adaptation, français, serbe.